

A Model for Formulating Economic Diplomacy Policies of the Islamic Republic of Iran based on the Review of the Higher Level Documents

Mahdi Sadeghi Shahdani¹, Reza Tavakoli², *Amirhossein Arabpour³

1. Faculty Member of the Department of Economy of Power, Faculty of Islamic Thought and Economy, Imam Sadegh University, Tehran, Iran
2. MA Student of Islamic Thought and Economy, Faculty of Economy, Imam Sadegh University, Tehran, Iran
3. MA Student of Islamic Thought and Commercial Management, Faculty of Management, Imam Sadegh University, Tehran, Iran

Citation: Sadeghi Shahdani, M., Tavakoli, R., & Arabpour, A. (2022). [A Model for Formulating Economic Diplomacy Policies of the Islamic Republic of Iran based on the Review of the Higher Level Documents]. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 9 (Special Issue), 106-130. <https://doi.org/10.30507/JMSP.2021.288290.2258>

<https://doi.org/10.30507/JMSP.2021.288290.2258>

20.1001.1.23452544.1400.9.36.1.3

Funding: See Page 128

Received: 29/05/2021

Accepted: 20/09/2021

Available Online: 20/01/2022

Article Type: Research paper

Key words:

Economic diplomacy;
higher level document;
resistance economy;
development plan;
perspective document.

ABSTRACT

Economic diplomacy is a technique to put foreign policy into practice which follows the economy interest of a country and benefits from the economic capacities at the local and international levels. The quality of economic diplomacy in each country is influenced by the political thoughts which are commonly expressed through the higher level documents. The aim of the current study was to suggest a model for designing the policies of economic diplomacy based on the analysis and procedures mentioned in the higher level documents. The 2025 general perspective document, general policies in the 4th, 5th, and 6th development plans, and the general policies of resistance economy were the guidelines for this model. The research method was content-analysis and the data collection was library-based. After identifying the clauses related to the subject matter, the coding was done which resulted in 172 basic themes and 35 organizational themes subcategorized into 12 general themes (redesigning foreign policy through economic and civilization priorities, localism, technology transmission, improving foreign commerce, benefiting from foreign investment, productive interaction with regimes and economic organizations at the local and international levels, enhancing Iranian national brand, strengthening commercial logistics, benefiting from the geographical position, designing a general plan, combating the challenges and foreign economic sanctions, and empowering the diplomacy of energy) that were extracted by an exploratory model. Lastly, the suggested model for designing the policies of economic diplomacy for the Islamic Republic of Iran showed that they should not only have meaningful relationship with regards to the predictive plans, but also keep the positive aspects, compensate the lacks, and consider the potentialities.

JEL Classification: F01, F02, F13, F20, F 21, F33, F50, F51, F52, F55, F60, O19, Z18.

* Corresponding Author:

Amirhossein Arabpour

Address: Imam Sadegh University, Tehran

Tel: +98 (939) 1424422

E-mail: amir.h4422@gmail.com

الگوی تدوین سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر بررسی اسناد بالادستی

مهدی صادقی‌شاهدانی^۱، رضا توکلی^۲، * امیرحسین عرب‌پور^۳

۱. عضو هیئت علمی گروه اقتصاد انرژی، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته رشته معارف اسلامی و اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته رشته معارف اسلامی و مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران

20.1001.1.23452544.1400.9.36.1.3

چکیده

تاریخ دریافت: ۸ خرداد ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۲۹ شهریور ۱۴۰۰

تاریخ انتشار: ۳۰ دی ۱۴۰۰

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

کلیدواژه‌ها:

دیپلماسی اقتصادی،
اسناد بالادستی، اقتصاد
مقاومتی، برنامه‌های
توسعه، سند چشم‌انداز.

دیپلماسی اقتصادی فن پیاده‌سازی سیاست خارجی است که منافع اقتصادی کشور را دنبال می‌کند و از توان اقتصادی در سطوح دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی بهره‌مند می‌شود. کیفیت دیپلماسی اقتصادی در هر کشور متأثر از خط‌مشی‌های سیاستی است که عمدتاً در ضمن اسناد بالادستی تعیین، هدایت و ارزیابی می‌گردد. هدف این پژوهش ارائه الگوی تدوین سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی مبتنی بر تحلیل و استخراج رویه‌های مفهومی آمده در اسناد بالادستی پیشینی است. سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه چهارم، پنجم و ششم توسعه و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی اسناد منتخب جهت انجام این پژوهش به‌شمار می‌آیند. پژوهش حاضر براساس روش کیفی تحلیل مضمون از نوع اکتشافی انجام شده و روش گردآوری اطلاعات از نوع کتابخانه‌ای است. در این روش، پس از گزینش بندهای مرتبط با حوزه موضوعی پژوهش و انجام کدگذاری باز، در مجموع ۱۷۲ مضمون پایه و ۳۵ مضمون سازمان‌دهنده ذیل ۱۲ مضمون فرآگیر (بازطراحی سیاست خارجی با اولویت اقتصادی و رویکرد تمدنی، منطقه‌گرایی، انتقال فناوری، بهبود تجارت خارجی، بهره‌مندی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی، تعامل سازنده با رژیم‌ها و سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی، ارتقای برند ملی ایران، تقویت لجستیک تجاری، بهره‌برداری از موقعیت جغرافیایی، تدوین نقشه راه، مقابله با مخاطرات و اختلال‌های اقتصادی خارجی و تقویت دیپلماسی انرژی) استخراج و با استفاده از آن مدل اکتشافی مورد نظر حاصل شد. در نهایت الگوی پیشنهادی برای تدوین سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران نشان داد که تنظیم سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی در دوره پیش‌رو باید ضمن ارتباط معنا دار در نسبت با برنامه‌های پیشینی، اقدام به حفظ نقاط مثبت، جبران کمبودها و لحاظ نمودن اقتضات نوین کند.

طبقه‌بندی JEL: F01, F02, F13, F20, F21, F33, F50, F51, F52, F55, F60, O19, Z18.

* نویسنده مسئول:

امیرحسین عرب‌پور

نشانی: تهران، دانشگاه امام صادق (ع)

تلفن: ۱۴۲۴۴۲۲ (۹۳۹) +۹۸

پست الکترونیک: amir.h4422@gmail.com

۱. مقدمه

امروزه دغدغه دولت‌ها در روابط خارجی از مسائل صرفاً سیاسی به موضوعات اقتصادی و خصوصاً به دست آوردن بازارهای فرامرزی، سرمایه و فناوری با اولویت مناطق همسایگی جهت‌گیری شده است؛ به نحوی که وجوه اقتصادی در دیپلماسی برجسته‌تر شده و این ابزار سنتی سیاست خارجی را به ابزار نوین و کارآمد تعاملات اقتصادی و پیشرفت پایدار کشورها تبدیل کرده است. از این رو دیپلماسی اقتصادی یکی از ابزارهای تأمین منافع بلندمدت و راهبردی کشورها در موضوعات اقتصاد سیاسی بین‌المللی است که کشورها را جهت تحقق اهداف اقتصادی و در نهایت افزایش رشد و توسعه اقتصادی کمک می‌کند.

نکته در خور توجه در طراحی و پیاده‌سازی دیپلماسی اقتصادی، کیفیت حضور و نقش‌آفرینی دولت‌ها در این موضوع است. علی‌رغم کاهش حضور اجرایی دولت در اقتصاد متعارف طی دهه‌های گذشته و ظهور بازیگران جدید با ماهیت غیردولتی در مناسبات بین‌المللی، همچنان نهاد دولت بیشترین دایره اثر را در تنظیم‌گری و سیاست‌گذاری روابط اقتصادی خارجی در اختیار دارد و فقط می‌توان ادعا کرد که به تدریج کارآمدی دولت‌ها از ایفای نقش اجرایی به جایگاه خط‌مشی‌گذاری منتقل می‌شود. هرچند از وجهه اجرایی دولت‌ها در دیپلماسی اقتصادی نیز نمی‌توان چشم پوشید؛ زیرا بسیاری از حوزه‌های اقتصادی که متأثر از کنشگری‌های بین‌المللی و حوادث جهانی است، خارج از توان بازیگران غیردولتی بوده یا اساساً این بازیگران از ورود به این حوزه‌ها به دلایل صرفه اقتصادی امتناع می‌کنند.

روابط اقتصادی خارجی در ایران که هنوز اندک تجربه‌هایی از کاهش حضور دولت در عرصه‌های تجاری و مالی را دارد، به مراتب نیاز بیشتری به بالا بردن دقت سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری دارد. رفاه اقتصادی و استقلال که از مؤلفه‌های بنیادین در روح حاکم بر قانون اساسی جمهوری اسلامی است، در کنار توجهات ویژه و به تدریج پررنگ‌تر اسناد بالادستی مربوطه (از جمله سند چشم‌انداز بیست‌ساله ۱۴۰۴، برنامه‌های توسعه پنج‌ساله و ابلاغیه اقتصاد مقاومتی)، قوام و قدرت اقتصاد ملی و همچنین گسترش حداکثری روابط عزتمندانه، مصلحت‌اندیشانه و حکمت‌گرایانه با جهان، به‌ویژه همسایگان و جهان اسلام را مورد تأکید قرار داده است. افزون‌بر این، اقتضائات طبیعی نظم کنونی جهان، مواجهه با تحریم‌های اقتصادی و دشواری‌های فراوان و ویژه متأثر از آن، نظام اقتصادی ایران را به طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌ای راهبردی متناسب با فرصت‌ها و چالش‌های این شرایط فرامی‌خواند. در واقع استقرار نظام اقتصادی مطلوب در کشور (آن‌گونه که در نگاه حاکم بر سند اقتصاد مقاومتی آمده است) از سویی در گرو مقاومت در برابر تهدیدات اقتصادی و سیاسی بیرونی و تکانه‌های روزافزون و طبیعی در نظام اقتصاد سیاسی بین‌الملل و از سوی دیگر منوط به اصلاحات اساسی در نقاط ضعف ساختاری و بنیادی در اقتصاد ایران است تا علاوه بر اداره

بهینه بازار داخلی و ثبات اقتصادی جامعه، بتواند حضور پویا و مؤثر جمهوری اسلامی ایران را به عنوان الگو و الهام‌بخش در تحولات منطقه و جهان میسر سازد. همچنین بهره‌برداری از موقعیت منحصر به فرد ژئوپلیتیک ایران و تحقق دستیابی به قدرت اول منطقه (مبتنی بر صراحت سند چشم‌انداز بیست‌ساله ۱۴۰۴ و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه) مستلزم وجود دیپلماسی فعال، تعاملی و همه‌جانبه است و در گرو استفاده تام‌وتمام از دیپلماسی اقتصادی معنا می‌یابد.

بنابراین در الگوی سیاست‌گذاری مطلوب برای جمهوری اسلامی ایران، دیپلماسی اقتصادی راهبردی مؤثر در راستای افزایش رشد اقتصادی، مقاوم کردن اقتصاد کشور با فرض بقای تحریم‌ها و حداکثرسازی منابع قدرت در سیاست خارجی است. در این راستا، پرسش اساسی در مطالعه حاضر عبارت است از:

- نقشه راه عملیاتی‌سازی دیپلماسی اقتصادی برای جمهوری اسلامی ایران، با در نظر گرفتن تمامی ملاحظات، فرصت‌ها، چالش‌ها، قوت‌ها و ضعف‌های آن، از چه عناصر و اصولی تبعیت می‌کند؟

بخش عمده‌ای از فهم مختصات چهارگانه یادشده برای دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران عناصر و اصولی است که به‌طور صریح یا ضمنی در متون بالادستی به آن‌ها اشاره شده است. از این رو هدف پژوهش حاضر ارائه الگوی تدوین سیاست‌های پیشنهادی حوزه دیپلماسی اقتصادی براساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه چهارم، پنجم و ششم توسعه، و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است. ویژگی خاص این اسناد بالادستی برخورداری از جامعیت موضوعی و فرابخشی و همچنین سطح اثر راهبردی است که با توجه به ماهیت چندوجهی موضوع دیپلماسی اقتصادی (اعم از اقتصادی، سیاسی، حقوقی، بین‌المللی و بازرگانی) تناسب اسناد منتخب در این مطالعه را فراهم می‌آورد.

این پژوهش مبتنی بر روش کیفی تحلیل مضمون از نوع اکتشافی است. اطلاعات پژوهش به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است. در ادامه، پس از بررسی مفهوم دیپلماسی اقتصادی و مروری بر اسناد بالادستی منتخب به روش‌شناسی پژوهش، تحلیل مضامین اسناد بالادستی و در نهایت ارائه الگوی تدوین سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران آمده است.

۲. پیشینه تحقیق

مطالعات صورت‌گرفته در موضوع دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که این حیطه پژوهشی کمتر مورد توجه مراکز تحقیقاتی و سیاست‌گذاری کشور قرار گرفته است. حال اینکه از زاویه اسناد بالادستی، این فقر محتوایی بروز بیشتری دارد. آثار خارجی

نیز عموماً متوجه موضوعات نظری و مفهوم‌شناسی دیپلماسی اقتصادی یا کاربست آن در تجربه قدرت‌های نوظهوری همچون چین، هند و اتحادیه اروپا هستند. بر این اساس، در نگاهی کلی فقط چند عنوان مقاله فارسی با موضوع ارتباط دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی کشور منتشر شده است:

افضلی و کیانی (۱۳۹۲) در مقاله «بررسی و ارزیابی کیفی وضعیت روابط خارجی ایران در برنامه چهارم توسعه» به دنبال ارزیابی میزان تحقق اهداف سیاست خارجی ایران در طول برنامه چهارم توسعه هستند. در این مقاله، برای دستیابی به میزان تحقق سیاست خارجی در اهداف چشم‌انداز، در ابتدا به شاخص‌سازی مؤلفه‌ها و پارامترهای مورد نظر برنامه کلی کشور و در نهایت با استفاده از آن به ارزیابی سیاست خارجی ایران پرداخته شده است.

سمیعی نسب (۱۳۹۳) در مقاله «دیپلماسی اقتصادی، راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی» به اهمیت تقویت دیپلماسی اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران از زاویه مقابله با متغیر تحریم‌های اقتصادی در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به عنوان یک سند بالادستی پرداخته است. نویسنده در این پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و تحلیل اسنادی بهره برده و در پایان این راهکارها را بیان کرده است: تعامل با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی حوزه اقتصاد، افزایش تعامل اقتصادی با کشورهای همسوی سیاسی، تقسیم وظایف بازیگران مختلف عرصه دیپلماسی اقتصادی و طراحی سازکارهای خنثی‌سازی فعالیت‌های دیپلماتیک دشمن در شرایط تحریم‌های اقتصادی.

سلیمانی و سیدحسین‌زاده یزدی (۱۳۹۵) نیز در پژوهش «تبیین رویکردها و مؤلفه‌های سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی (بررسی موردی: تبیین بند دوازدهم سیاست‌ها: مؤلفه‌های دیپلماسی اقتصادی)» رویکردهای حاکم بر سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، به عنوان یک سند بالادستی، را با روش ریشه‌شناسی و معناشناسی بررسی و مؤلفه‌های مفهومی ناظر به هریک از رویکردهای هفت‌گانه سیاست‌های کلی را استخراج کرده‌اند.

ارغوانی پیرسلامی و غلامی (۱۳۹۷) در مقاله «دیپلماسی اقتصادی ایران در بستر قوانین برنامه‌های توسعه: آسیب‌شناسی برنامه‌های چهارم تا ششم» چرایی قرارگیری دیپلماسی اقتصادی در برنامه‌های توسعه به عنوان اسناد بالادستی را بررسی و در نهایت راهکارهایی را جهت بهبود عملکردهای اجرایی در دیپلماسی اقتصادی بیان کرده‌اند.

ادیبی و حبیب‌زاده (۱۳۹۸) در مقاله «اقتصاد مقاومتی، دیپلماسی اقتصادی و موافقت‌نامه‌های ترجیح» به اهمیت موافقت‌نامه‌های ترجیحی به منزله راهکار بلامنازع در امر دیپلماسی اقتصادی مبتنی بر مؤلفه‌های اشاره‌شده در متن ابلاغیه اقتصاد مقاومتی به عنوان یک سند بالادستی، گسترش مبادلات تجاری منطقه‌ای و تصویب مقررات تسهیل‌کننده سرمایه‌گذاری پرداخته‌اند.

این پژوهش با عنایت به مطالعات انجام‌شده، به بررسی دیپلماسی اقتصادی در چند عنوان از اسناد بالادستی، با روش تحلیل مضمون، تمرکز کرده و در پی آن است که مبتنی بر نگاهی جامع به مضامین استخراج‌شده، الگویی سیاستی جهت پیاده‌سازی دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد کند.

۳. چارچوب نظری

۳-۱. مفهوم دیپلماسی اقتصادی

یکی از سیاست‌های کارآمد و راهبردی برای پیشرفت اقتصادی و همچنین تأمین منافع کشورها در حوزه‌های سیاسی، امنیتی و فرهنگی کشورها در سطوح دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی، از برخورد دو مقوله اقتصاد و سیاست خارجی با عنوان «دیپلماسی اقتصادی»^۱ حاصل می‌شود. به عبارت دیگر، دیپلماسی اقتصادی یک حوزه بین‌رشته‌ای با موضوعات اقتصاد بین‌الملل، اقتصاد سیاسی - بین‌الملل و ادبیات روابط بین‌الملل است (Moons & Bergeijk, 2013, p. 8) که اشتراک معناداری میان منافع اقتصاد ملی و منافع سیاسی هر کشور در سطح جهانی ایجاد می‌کند تا فضای سیاسی و اقتصادی مناسبی را برای تقویت رشد و پیشرفت اقتصاد ملی رقم بزند (شیخ‌عطار، ۱۳۸۵، ص. ۱۲). کاربرد این مفهوم در دوران پس از جنگ جهانی دوم و به‌خصوص با پایان یافتن جنگ سرد، به‌لحاظ نظری و اجرایی، ظهور چشمگیر و بی‌سابقه‌ای یافت؛ تا حدی که امروزه به‌عنوان یکی از ابزارهای نوین، کارآمد و مؤثر در فضای بین‌الملل در برابر دیپلماسی سنتی قرار گرفته است و در برخی کشورها روح حاکم بر تنظیم سیاست خارجی و راهبردهای فراملی اقتصادی قلمداد می‌شود. مشهور است که در این کشورها امور سیاسی آغازکننده کار اقتصادی است؛ همچنان‌که اهداف اقتصادی محقق‌شده در روابط خارجی ضامن پیوندهای سیاسی و امنیتی دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی تصور می‌شود (Jönsson & Hall, 2005).

در توضیح نظری این موضوع باید گفت که بن‌مایه مفهوم «دیپلماسی اقتصادی» واژه «دیپلماسی» به‌معنای هنر، ابزار و یا تدبیر مسالمت‌آمیز اداره روابط بین‌الملل و ابزاری برای تحقق اهداف سیاست خارجی کشورهاست (کاظمی، ۱۳۹۵، ص. ۱۲۱). بر این اساس، برخی در توصیف دیپلماسی اقتصادی گفته‌اند که دیپلماسی اقتصادی هرگونه اقدام رسمی توسط دستگاه دیپلماتیک کشور است که بر توسعه صادرات، جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و بهره‌مندی از عضویت در رژیم‌های اقتصادی بین‌المللی تأکید می‌کند (Baranay, 2009, p. 2). برخی دیگر نیز دیپلماسی اقتصادی را فرایندی تعریف

1. economic diplomacy

می‌کنند که به وسیله آن، کشورها به دنیای خارج وصل می‌شوند تا اهداف راهبردی را در زمینه‌های تجارت، سرمایه‌گذاری، تبادلات مالی و فناوری در سطوح دو و چندجانبه به حداکثر برسانند (Rana, 2007, p. 7). در تعریفی دیگر، دیپلماسی اقتصادی به معنای کاربرد مناسبات دیپلماتیک در صحنه اقتصاد کشورها قلمداد می‌شود (Bayne & Woodlock, 2011, p. 45). در واقع دیپلماسی اقتصادی اهداف تجاری و مالی دولت‌ها را در محیط خارجی و اقتصاد بین‌المللی توسعه می‌دهد و به این وسیله، پیوندی بین قدرت و رفاه ایجاد می‌کند (جهانگیری و ساعی، ۱۳۹۸، ص. ۵۲).

نکته حائز اهمیت در مفهوم دیپلماسی اقتصادی توجه به ابعاد و حوزه‌های موضوعی مرتبط با آن است که می‌تواند از یک سو ساختار منحصر به فرد دیپلماسی اقتصادی کشور را تشکیل دهد و از سوی دیگر زمینه بروز آثار مجموعه اقداماتی باشد که از آن به دیپلماسی اقتصادی یاد می‌شود. از مهم‌ترین این ابعاد، تسهیل فضای کسب و کار تجاری، سرمایه‌گذاری خارجی، گردشگری، بهبود تصویر و برند ملی، انتقال فناوری (Naray, 2008)، رونق تجارت خارجی و بازاریابی بین‌المللی، مهاجرت نیروی کار، کمک‌های بین‌المللی، تبادلات مالی و بانکی، عرضه و تقاضای انرژی، لجستیک و زیرساخت‌های تجاری، سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی و مقابله با تهدیدات اقتصادی خارجی با هدف دسترسی به بازارهای جهانی، حفظ اقتصاد ملی و اقتدار بین‌المللی است.

مهم‌ترین وجه تمایز دیپلماسی اقتصادی از مفاهیم مشابهی چون دیپلماسی تجاری^۲ و دیپلماسی کسب و کار^۳ (شرکتی)، نقش اصیل نهاد دولت به‌عنوان سیاست‌گذار و تا حد زیادی مجری است. در واقع دیپلماسی اقتصادی را می‌توان بخشی از فعالیت‌های دیپلماتیک رسمی در دولت دانست که بر شناسایی و ایجاد فرصت‌های اقتصادی و تجاری در سطوح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای تولید داخلی تأکید می‌کند. امروزه ورود رسمی دولت‌ها در برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به‌منظور پیاده‌سازی دیپلماسی اقتصادی امری متداول و مرسوم است؛ تا آنجا که در ارزیابی توفیق دستگاه دیپلماسی کشورها، میزان نقش‌آفرینی مثبت در پیگیری اهداف و منافع اقتصادی به‌عنوان مهم‌ترین شاخص مطرح شده و دیپلماسی اقتصادی را به‌طور رسمی به مراکز سیاست‌گذاری در حوزه روابط خارجی منتقل کرده است (رانا، ۱۳۹۵، ص. ۹۳).

۲-۳. اسناد بالادستی

اسناد بالادستی یکی از منابع اصلی تعیین چارچوب‌ها و سیاست‌های کلی نظام است که

2. commercial diplomacy
3. business diplomacy

عموماً منشأ تنظیم مقررات عادی و تدوین سیاست‌های جاری میان‌مدت و بلندمدت کشور قلمداد می‌شود (نصرالله‌زاده، خرمشاد و حبیب‌الله‌زاده، ۱۳۹۹، ص. ۳۳۳). سیاست خارجی و اقتصاد از مهم‌ترین حوزه‌های مورد بحث در اسناد بالادستی هر نظام حکمرانی است که مدل پیشنهادی در تنظیم روابط خارجی و جهت‌گیری‌های دیپلماسی اقتصادی هر کشور به‌عنوان فضای مشترک این دو حوزه را شامل می‌شود.

مهم‌ترین اسناد بالادستی در موضوع روابط اقتصادی خارجی جمهوری اسلامی ایران پس از قانون اساسی، مشتمل بر سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و ابلاغیه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است. در هریک از این اسناد، بندهایی به موضوع دیپلماسی اقتصادی (به‌طور مستقیم و غیرمستقیم) اختصاص یافته و جنبه‌های مختلف سیاست‌گذاری و رویکرد دستگاه‌های اجرایی کشور مشخص شده است؛ به‌طوری که تلاش شده تا در کنار پیگیری اهداف سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و دفاعی، از فعالیت‌های اقتصادی بی‌هدف، ناهمگون و سلیقه‌ای ممانعت شود و منافع اقتصادی ملی و بین‌المللی به‌صورت توأمان دنبال گردد.

این اسناد به ترسیم وضعیت مطلوب کشور در ابعاد کلان و از جمله در بُعد روابط اقتصادی خارجی در یک بازه نسبتاً مشخص پرداخته و ایران را در آن افق، توسعه یافته به‌تصویر کشیده و در جایگاه رفیع در منطقه نشان داده‌اند. از این رو مطالعه و واکاوی اسناد بالادستی، مانند سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، مبنای اولیه جهت طراحی سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران است.

۳-۲-۱. سند چشم‌انداز ۱۴۰۴

اسنادی مانند سند چشم‌انداز بر مبنای اصول مدیریت استراتژیک، خطوط کلی و راهبردی کشورها را برای نیل به اهداف میان‌مدت و بلندمدت تعیین و رابطه نهادها و سازمان‌ها را تعریف می‌کند و از دل این سند، اسناد میانی نیز استخراج می‌شود. جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۲، سند چشم‌انداز بیست‌ساله را به‌عنوان سند کلیدی و بالادستی تهیه و تنظیم کرد که در آن، اصول برنامه‌ریزی امور داخلی و خارجی برای تحقق جایگاه قدرت برتر در منطقه آسیای جنوب غربی تعیین شده است. از این رو به‌تعبیری پس از قانون اساسی، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ مهم‌ترین سند بالادستی کشور شمرده می‌شود که بررسی مفاد آن بیانگر نوع رابطه آرمان‌ها و اهداف از یک طرف و سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اتخاذشده از طرف دیگر خواهد بود. در پایان این سند ذکر شده است:

در تهیه، تدوین و تصویب برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سالیانه، این نکته باید مورد توجه قرار گیرد که شاخص‌های کمی کلان آن‌ها متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز، تنظیم و تعیین، و این سیاست‌ها و هدف‌ها به‌صورت کامل مراعات شود (رضایی، ۱۳۹۵، صص. ۷۳-۷۴).

بنابراین به‌نوعی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه را می‌توان در جایگاه اسناد میانی نسبت به سند چشم‌انداز برشمرد که باید در چارچوب این سند طراحی و اجرا شوند. در سند چشم‌انداز، اهدافی مانند تحقق توسعه‌یافتگی، برخورداری از توزیع مناسب درآمد، دستیابی به جایگاه نخست اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل، الهام‌بخشی از طریق توسعه کارآمد و تعامل سازنده و مؤثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت ذکر شده که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در طراحی و اجرای دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران اثرگذار خواهد بود.

۲-۲-۳. سیاست‌های کلی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه

سیاست‌های کلی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اسناد بالادستی میانی هستند که با مجموعه‌ای از راهبردها و خط‌مشی‌ها به‌منظور تحقق و اجرایی شدن ارزش‌ها و اهداف اسناد بالادستی کلان همچون سند چشم‌انداز در یک بازه مشخص تنظیم و تدوین می‌گردند (باقری، فرزین و امینی، ۱۴۰۰، ص. ۲۵۶). این سیاست‌های کلی از سوی مقام معظم رهبری، پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، مطابق بند یکم اصل ۱۱۰ قانون اساسی ابلاغ می‌شود که محورهای اساسی و بنیادی چگونگی اقدام قوای سه‌گانه در آن‌ها تبیین شده و بنابر جایگاه حقوقی خود، برای تمام قوا و زیرمجموعه‌های آن‌ها الزام‌آور است (رضایی، ۱۳۹۵، صص. ۹-۱۰).

با تحلیل و بررسی سیاست‌های کلی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه می‌توان به ضرورت‌های توجه به دیپلماسی اقتصادی اشاره کرد. در سیاست‌های کلی برنامه‌های اول تا سوم توسعه، به حوزه اقتصاد در سیاست خارجی توجه شایانی نشده و پس از برنامه چهارم، نیم‌نگاهی به امور مربوط به روابط اقتصادی خارجی وجود داشته است. بااینکه سیاست‌های کلی برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه به‌لحاظ زمانی پایان‌یافته تلقی می‌شود، توجه به دیپلماسی اقتصادی در قالب این دو سیاست از دو جهت اهمیت می‌یابد: اول اینکه، توجه به آن‌ها امکان مقایسه و میزان توجه سیاست‌های کلی برنامه‌های مختلف پنج‌ساله به این مبحث را بیشتر امکان‌پذیر می‌کند و دوم اینکه، می‌توان به این جمع‌بندی رسید که ضرورت پرداخت به عناصر اقتصادی در راهبردنگاری و سیاست‌گذاری

کلان روابط خارجی در جمهوری اسلامی ایران تا چه حد در گذر زمان اهمیت یافته است (ارغوانی پیرسلامی و غلامی، ۱۳۹۷، ص. ۳).

سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه که از سوی رهبر انقلاب در تاریخ ۲۰/۰۹/۱۳۸۲ ابلاغ شده است، ۵۲ بند در سرفصل‌های امور فرهنگی، علمی و فناوری؛ امور اجتماعی، سیاسی، دفاعی و امنیتی؛ امور مربوط به مناسبات سیاسی و روابط خارجی و امور اقتصادی را شامل می‌شود. سیاست‌های کلی برنامه چهارم، به‌عنوان نخستین برنامه سند چشم‌انداز بیست‌ساله، مسیر توسعه و سازندگی کشور را در پرتو همکاری دستگاه‌های تقنینی و اجرایی تصور کرد. در این راستا، حوزه روابط اقتصادی خارجی در مقایسه با سایر حوزه‌ها اولویت کمتری دارد و نگاه عمده در این برنامه معطوف به مقوله فرهنگ، اصلاح ساختارها و فرایندهای جامعه و رشد پایدار اقتصادی ارزیابی می‌شود.

سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در چارچوب سند چشم‌انداز بیست‌ساله و با رویکرد پیشرفت و عدالت از سوی مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳۸۷/۱۰/۲۱ ابلاغ گردید. این سیاست‌ها دارای ۴۵ بند و به‌ترتیب شامل سرفصل‌های امور فرهنگی؛ امور علمی و فناوری؛ امور اجتماعی و امور اقتصادی؛ امور اقتصادی و امور سیاسی، دفاعی و امنیتی است. سیاست‌های کلی برنامه پنجم به‌اعتدالی جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران از نظر توانمندی اقتصادی و فنی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی توجه کرده و به مقوله‌های رشد اقتصادی و عدالت اجتماعی بیش از سایر حوزه‌ها اهمیت داده است.

سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه در تاریخ ۱۳۹۴/۰۴/۰۹ از سوی رهبر معظم انقلاب در ۸۰ بند و برپایه محورهای سه‌گانه «اقتصاد مقاومتی»، «پیشستازی در عرصه علم و فناوری» و «تعالی و مقاوم‌سازی فرهنگی» ابلاغ شد. این سیاست‌ها به‌ترتیب شامل سرفصل‌های امور اقتصادی؛ امور فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ امور اجتماعی؛ امور دفاعی و امنیتی؛ امور سیاست خارجی؛ امور حقوقی و قضایی؛ امور فرهنگی و امور علم، فناوری و نوآوری است. محتوای سیاست‌های کلی برنامه ششم با اولویت رشد اقتصادی شتابان و پایدار، جایگاه ممتازی نسبت به برنامه‌های پیشین در بیان ضرورت دقت و پیاده‌سازی روابط اقتصادی خارجی داراست. در این سند، سرفصل اقتصادی در آغاز قرار گرفته، بخش مهمی از برنامه‌ها به حوزه اقتصاد اختصاص داده شده و با ایجاد پیوند میان اقتصاد و سیاست و به‌ویژه سیاست خارجی، بُعد عمل‌گرایانه‌تر و واقع‌بینانه‌تری در مقایسه با برنامه‌های پیشین یافته است.

۳-۲-۳. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی که در تاریخ ۱۳۹۲/۱۱/۳۰ توسط رهبر معظم انقلاب

اسلامی طی یک مقدمه و ۲۴ بند سیاستی ابلاغ شد، به‌نوعی دستورالعمل مشخص جمهوری اسلامی ایران در حوزه اقتصاد است که ناظر به یک دوره حساس و مهم از نام‌گذاری سال‌ها توسط ایشان با محوریت مسائل اقتصادی بود و از طرفی با شدت گرفتن تحریم‌های اقتصادی علیه جمهوری اسلامی ایران، قابل پیش‌بینی به‌نظر می‌آمد. ابلاغیه اقتصاد مقاومتی را می‌توان یک سند بالادستی میانی و هماهنگ با اسناد بالادستی کلان تلقی کرد که در جهت مقاومت اقتصادی بتواند ناهنجاری‌های داخلی اقتصاد ایران را سامان ببخشد و در برابر تکانه‌های اقتصادی خارجی (خصمانه و غیرخصمانه) پایداری نشان دهد. «اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد» (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱).

در مقدمه این سند آمده است:

ایران اسلامی با استعدادهای سرشار معنوی و مادی و ذخایر و منابع غنی و متنوع و زیرساخت‌های گسترده و مهم‌تر از همه، برخورداری از نیروی انسانی متعهد و کارآمد و دارای عزم راسخ برای پیشرفت، اگر از الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی که همان اقتصاد مقاومتی است، پیروی کند نه تنها بر همه مشکلات اقتصادی فائق می‌آید و دشمن را که با تحمیل یک جنگ اقتصادی تمام‌عیار در برابر این ملت بزرگ صفا‌آرایی کرده، به شکست و عقب‌نشینی وامی‌دارد، بلکه خواهد توانست در جهانی که مخاطرات و بی‌اطمینانی‌های ناشی از تحولات خارج از اختیار، مانند بحران‌های مالی، اقتصادی، سیاسی و... در آن رو به افزایش است، با حفظ دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف و تداوم پیشرفت و تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست‌ساله، اقتصاد متکی به دانش و فناوری، عدالت‌بنیان، درون‌زا و برون‌گرا، پویا و پیشرو را محقق سازد و الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد (سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲).

نکته مهم این است که برخلاف برخی برداشت‌های سلیقه‌ای، در دستورکار قرار گرفتن اقتصاد مقاومتی به‌هیچ‌وجه به‌معنای انزواگرایی و دوری از جهان خارج نیست و برعکس، تحقق این سیاست راهبردی در گرو بهبود مناسبات بین‌المللی در سطح منطقه‌ای و جهانی است که این امر به‌وضوح در تأکید بر مؤلفه برون‌گرایی در قالب این سیاست به‌خوبی نمایان است:

گفتیم اقتصاد ما درون‌زا و برون‌گراست؛ ما از درون باید رشد کنیم و بجوشیم و

افزایش پیدا کنیم، اما بیستی نگاه به بیرون داشته باشیم. بازارهای جهانی متعلق به ماست. باید بتوانیم با همت خود و با ابتکار خود، در این بازارها حضور پیدا کنیم (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳).

درواقع برون‌گرایی متکی بر درون‌زایی موجب می‌شود تا اقتصاد کشور با تعامل سازنده در اقتصادهای منطقه‌ای و جهانی، متوجه بازارهای بین‌المللی جهت صادرات کالا و خدمات داخلی، تأمین نیازهای ضروری و تبادل سرمایه و فناوری شود و از این ظرفیت، اهداف راهبردی خود را دنبال کند. بنابراین دیپلماسی اقتصادی را می‌توان از مهم‌ترین ابزارهای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی به‌شمار آورد.

۴. روش تحقیق

رویکرد این پژوهش کیفی، از نوع اکتشافی بوده و روش گردآوری اطلاعات هم کتابخانه‌ای است که با استفاده از تحلیل مضمون اسناد منتخب بالادستی نظام (سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه چهارم، پنجم و ششم توسعه و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی)، به شناسایی و ارائه الگوی تدوین سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران پرداخته و یک مدل برای آن پیشنهاد داده است.

یکی از روش‌های مناسب در گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی همچون اسناد سیاستی، مبتنی بر فرایند شناخت و تحلیل محتوا، استفاده از روش تحلیل مضمون است که برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های پیچیده و مفصل می‌توان از آن بهره برد. مضمون‌گویی است که در داده‌ها یافت می‌شود و از طریق نظم مفهومی داده‌های مستخرج به توصیف و سازمان‌دهی مشاهدات و حداکثر به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی و مکتوب است که داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (Braun & Clarke, 2006). به‌عبارتی در تحلیل مضمون، پژوهشگر از شمارش کلمات و سامان‌دهی داده‌ها فراتر می‌رود و بر تبیین و تفسیر افکار صریح و ضمنی متن تمرکز می‌کند (کمالی، شیخ‌زاده‌جوشانی و حسین‌عسکری، ۱۴۰، ص. ۲۲۴).

تحلیل مضمون در سه مرحله تجزیه و توصیف متن، تشریح و تفسیر متن و درنهایت ترکیب و ادغام متن انجام می‌شود و شش گام اصلی دارد. مرحله اول شامل آشنایی با متن، توجه به کلمات (تکراری و کلیدی)، موشکافی و دقت در متن، ایجاد کدهای اولیه و جست‌وجوی مضمون‌هاست. کدها باید تنها در محدوده قلمروی پژوهش و به‌طور روشن بر موضوع متمرکز باشد. مرحله دوم به بررسی، مرتب کردن، بازبینی و نام‌گذاری مضمون‌ها و تحلیل روابط بین مضامین (به چهار شیوه قالب مضامین، ماتریس مضامین، شبکه مضامین و تحلیل مقایسه‌ای) می‌پردازد. در مرحله آخر، گزارش تحقیق با تلخیص

مضامین و استخراج نمونه‌های جالب داده‌ها و مرتبط کردن نتایج تحلیل با سؤالات تحقیق پایان می‌یابد (عابدی‌جعفری، تسلیمی، فقیهی و شیخ‌زاده، ۱۳۹۰). شبکه مضامین روش سامان‌دهی مضمون‌هاست که در این پژوهش انتخاب شده است. در این روش، براساس روندی مشخص، مضامین پایه (پایین‌ترین سطح از کدها و نکات کلیدی موجود در متن)، سازمان‌دهنده (مضامین انتزاعی‌تر حاصل‌شده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی شامل چارچوب‌های حاکم بر متن به‌عنوان یک کل) استخراج و نظام‌مند می‌شود و در نهایت ارتباط متقابل بین آن‌ها به‌صورت نقشه‌های شبکه‌تارنما رسم و نشان داده می‌شود (Attride-Stirling, 2001).

به‌دلیل ماهیت تفسیری و کیفی روش تحلیل مضمون، اعتبار آن مورد توجه قرار می‌گیرد. برای محاسبه پایایی پژوهش، کدگذاری اسناد منتخب به‌صورت دستی و جداگانه توسط دو نفر انجام شد و پس از اتمام کدگذاری، نتایج این دو کدگذاری مقایسه و از روش هولستی که از روش‌های پیشنهادی نئوندورف است، استفاده شد (Neuendorf, 2002, p. 149). در این روش، کدگذاری باید دو مرتبه انجام شود که فرمول آن عبارت است از:

$$PAO = \frac{2M}{(n1 + n2)}$$

PAO به‌معنای درصد توافق مشاهده‌شده یا همان ضریب پایایی، M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری، n_1 تعداد کدهای استخراج‌شده در مرحله اول و n_2 تعداد کدهای استخراج‌شده در مرحله دوم است. مقدار درصد مشاهده‌شده بین صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. با قرار دادن مقادیر در فرمول فوق، مقدار ضریب پایایی برای پژوهش حاضر ۰/۸۴ به‌دست آمد که پایایی بالای مضامین را نشان می‌دهد.

۵. یافته‌های تحقیق

در این بخش، یافته‌های پژوهش، به‌منظور ارائه الگوی تدوین سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران، با استفاده از روش تحلیل مضمون تجزیه و تحلیل شده است. در گام اول این مرحله، بندهای مرتبط به حوزه روابط اقتصادی خارجی در اسناد بالادستی چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به‌عنوان متن مورد تحلیل انتخاب و پس از مطالعه به‌صورت دستی وارد مرحله کدگذاری باز شد. با بررسی کدهای باز، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و در نهایت فراگیر به‌دست آمد. در مجموع ۱۷۲ مضمون پایه و ۳۵ مضمون سازمان‌دهنده ذیل ۱۲ مضمون فراگیر استخراج گردید. **جداول ۱ و ۲** نتایج کدگذاری باز و طبقه‌بندی مضامین سه‌گانه را نشان می‌دهد.

جدول ۱. نمونه‌های از کدگذاری باز بندهای سیاستی اسناد بالادستی منتخب

نام سند بالادستی	کدهای باز	بندهای سیاستی
سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ V01	V011	کشوری دست‌یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل
	V012	کشوری دست‌یافته به جایگاه برتر اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی در جهت دستیابی به جایگاه برتر منطقه
سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه D4014	D40141	تلاش برای دستیابی به اقتصادی متنوع و متکی بر منابع دانش و آگاهی، سرمایه‌انسانی و فناوری نوین
	D40142	تلاش برای دستیابی به فناوری‌های نوین
سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه D505	D5051	حضور فعال و هدفمند در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و عضویت درآمده
	D5052	اقدام به عضویت فعال و هدفمند در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای
	D5053	تلاش برای ایجاد تحول در رویه‌های موجود جهانی
سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه D6013	D60131	تقسیم کار و تعیین نقش ملی در مناطق، استان‌ها، نواحی و سواحل و جزایر کشور مبتنی بر مزیت‌های تجاری
	D60132	حمایت دولت از سرمایه‌گذاری در کشور
	D60133	رعایت الزامات و چارچوب سیاست‌های کلی
سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی R011	R0111	افزایش سالیانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز
	R0112	قطع وابستگی بودجه به نفت

با توجه به **جدول ۱**، ۷۷ بند از اسناد مربوطه قابلیت طرح در این مطالعه را داشته که توزیع آن به ترتیب در سند چشم‌انداز ۳ بند منتخب، سیاست‌های کلی برنامه چهارم ۱۸ بند منتخب، برنامه پنجم ۱۴ بند منتخب، برنامه ششم ۳۱ بند منتخب و سند اقتصاد مقاومتی ۱۲ بند منتخب بوده که شرح کامل آن در پیوست مقاله ذکر شده است. با حفظ ملاحظه جایگاه سیاستی هر یک از اسناد این پژوهش، سند چشم‌انداز بیست‌ساله با ۵ عنوان، سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه با ۵۰ عنوان، برنامه پنجم توسعه با ۴۳ عنوان، برنامه ششم توسعه با ۷۰ عنوان و سند اقتصاد مقاومتی با ۴۸ عنوان مضمون اولیه (کد باز) بررسی شد.

پس از کدگذاری باز بندهای مرتبط با دیپلماسی اقتصادی در اسناد بالادستی، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر استخراج شد که در **جدول ۲** نمونه‌هایی از مضامین احصاشده مشاهده می‌شود.

محتوای این جدول نشان می‌دهد افزای موضوعی کدهای باز به‌عنوان مضامین اولیه، ۱۷۲ مضمون پایه صریح و مکنون را مورد اشاره قرار داده است که ۱۰۶ مورد از آن‌ها در همان سند بالادستی یا دیگر اسناد مورد بررسی نیز تکرار شده‌اند و در مجموع ۲۷۷ مضمون پایه به‌دست آمد. از این تعداد مضمون پایه، ۳۵ عنوان مضمون سازمان‌دهنده به‌عنوان مسائل کلیدی مطرح‌شده در اسناد بالادستی این مطالعه حاصل شد که با قرابت‌های مفهومی و کاربردی موجود میان آن‌ها، در نهایت ۱۲ مضمون فراگیر به‌دست آمد.

در نخستین نگاه، یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند به‌نوعی توجه اسناد منتخب در این مطالعه را به موضوع دیپلماسی اقتصادی مورد مقایسه قرار دهد؛ یعنی فارغ از تحلیل مبتنی بر مقایسه فراوانی‌های مطلق کدهای باز به‌دست‌آمده که در **جدول ۱** به آن پرداخته شد، می‌توان گفت به‌لحاظ غنای محتوایی در امکان استخراج کد باز، سند اقتصاد مقاومتی با میانگین ۳/۹۱ مضمون مستخرج از بندهای سیاستی بالاترین غنای محتوایی را نشان داده است. پس از آن، سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه با میانگین ۳/۳۰، سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه با میانگین ۲/۷۷، سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه با میانگین ۲/۲۵ و سند چشم‌انداز با میانگین ۱/۶۶ به‌ترتیب قابلیت استخراج کد باز از بندهای منتخب را نشان می‌دهد. برای مثال مفهوم میانگین به‌دست‌آمده در سند اقتصاد مقاومتی این است که از هر بند منتخب این سند ۳/۹۱ مورد کد باز استخراج شده است؛ حال آنکه از هر بند منتخب در سند چشم‌انداز به‌طور میانگین فقط ۱/۶۶ کد باز به‌دست آمده است. از منظری دیگر، چنان‌که در **جدول ۲** اشاره شد، در نهایت ۱۲ مضمون فراگیر به‌عنوان عناصر و اصول مورد تأکید در اسناد بالادستی این پژوهش در حیطه موضوعی دیپلماسی اقتصادی قابل شناسایی است.

جدول ۲. مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر استخراج‌شده

کدهای باز	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
D4053- D4062- D4074- D40131, D5012- D5013- D5023, R011	- اولویت اقتصادی، علمی، فناوری و صنعتی در روابط خارجی - حمایت از تولیدات غیرنفتی با مزیت‌های رقابتی - توجه به بخش صادرات خدمات (فنی و مهندسی) - تأکید بر صدور فناوری - صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان - تعاملات فناورانه	اولویت محصولات فناوری متوسط و پیشرفته در توسعه صادرات	انتقال فناوری
D4032- D4053- D4091- D40131- D40142, D5023- D5063, D6052- D6062- D60122- D60181- D60191, R032- R063	- تأکید بر ورود فناوری - اولویت اقتصادی، علمی، فناوری و صنعتی در روابط خارجی - تعاملات فناورانه - ورود فناوری‌های نوین - دانش‌بنیان کردن فرایند تولید	اولویت‌دهی به واردات فناوری و محصولات با فناوری بالا در سبد وارداتی کشور	
D4072- D40152- D40161- D40182, D5025- D5063- D5081- D5082, D6021- D6052- D6081- D6091- D60102- D60132- D60302, R026- R032	- اولویت سرمایه‌گذاری در ایجاد زیربناها و زیرساخت‌های مورد نیاز - گسترش سرمایه‌گذاری خارجی - تأکید بر ورود سرمایه - ایجاد انگیزه و مشوق‌های لازم جهت جذب سرمایه‌های خارجی - حمایت حقوقی از سرمایه‌گذاری - توسعه سرمایه‌گذاری - جذب منابع و سرمایه‌های خارجی	جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی	بهره‌مندی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی
D40152- D40161- D40182, D5081- D5082, D6022- D6081- D6091- D60102- D60132- D60281- D60282- D60302	- اولویت جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور - جلب سرمایه و توان علمی ایرانیان خارج از کشور - حمایت حقوقی از سرمایه‌گذاری - توسعه سرمایه‌گذاری - جذب منابع و سرمایه‌های خارجی	جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور	
D40182, D5081- D50112- D50122, D6081- D6091- D60102	- توسعه سرمایه‌گذاری - هدایت درآمدهای ارزی به سرمایه‌گذاری خارجی - توسعه سرمایه‌گذاری در خارج از کشور	سرمایه‌گذاری در خارج از کشور	
D4073, D5033, D6031- D60142- D60161	- توسعه سواحل و مرزهای آبی - اولویت توسعه حمل‌ونقل ریلی	سامان‌دهی حمل‌ونقل تجاری	تقویت لجستیک تجاری
D4072, D6032- D60231, R024	- اولویت سرمایه‌گذاری در ایجاد زیربناها و زیرساخت‌های مورد نیاز - تجهیز شبکه و پایانه‌های باری - توسعه خدمات عمرانی و زیرساختی	ایجاد زیربناها و زیرساخت‌های تجاری	
D5062, D6015- D60221	- بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیک ترانزیت انرژی - بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیک ترانزیتی - بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیکی	ترانزیت انرژی	
D6015- D6033- D60221- D60222, R025	- بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیک ترانزیتی - بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیک ترانزیت کالا - گسترش خدمات ترانزیتی - بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیکی - ترانزیت مرسولات پستی	ترانزیت کالا	بهره‌برداری از موقعیت جغرافیایی

بهبود تجارت خارجی را می‌توان پررنگ‌ترین مضمون فراگیر موجود در نتایج این پژوهش دانست. پذیرش ۷۰ عنوان کد باز، ۴۸ عنوان مضمون پایه و ۶ مضمون سازمان‌دهنده ذیل مضمون فراگیر بهبود تجارت خارجی نشان می‌دهد که در نگاه سیاست‌گذار جمهوری اسلامی ایران، نخستین کارویژه دیپلماسی اقتصادی، رونق‌بخشی، پشتیبانی و مانع‌زدایی از گسترش همه‌جانبه تجارت کالا و خدمات و اثرات آن در بخش عمومی اقتصاد کشور است.

ایجاد الگوریتم رفتاری سیاست خارجی متناسب با دیپلماسی اقتصادی موضوع مهم دیگری است که در سطح رویکردی تحت عنوان بازطراحی سیاست خارجی با اولویت اقتصادی و رویکرد تمدنی (با ۲۵ عنوان کد باز) و در سطح برنامه‌ریزی کاربردی تحت عنوان تدوین نقشه راه (با ۲۰ عنوان کد باز) مورد توجه قرار گرفته است. در نگاه اسناد بالادستی مورد مطالعه در این پژوهش، باید اصلاحات رویکردی در راستای تحقق دیپلماسی اقتصادی پویا و مؤثر صورت بگیرد؛ از جمله تعریف جایگاه شایسته منافع اقتصادی و منبع قدرت اقتصادی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، حداکثرسازی روابط خارجی در ضمن حفظ موازنه منطقی میان روابط با کشورهای همسو و غیرهمسو و در نهایت حاکمیت نگاه تمدنی. در سطح برنامه‌ریزی کاربردی نیز، تدوین نقشه راه دیپلماسی اقتصادی که در نسبت معناداری با اسناد بالادستی قرار دارد و از بانک اطلاعات و آمار به‌روز بهره‌مند می‌شود، مورد تأکید سیاست‌گذار بوده است.

سرمایه‌گذاری خارجی که در نگاه نظریه‌پردازان دیپلماسی اقتصادی همواره از اصلی‌ترین اهداف دیپلماسی اقتصادی در کنار کسب بازارهای خارجی و انتقال فناوری است، مضمون فراگیر دیگری محسوب می‌شود که پس از بهبود تجارت خارجی با اشاره به مضامین سازمان‌دهنده‌ای چون جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی، جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور و سرمایه‌گذاری در بازارهای خارجی، ۳۷ عنوان کد باز را طی ۱۵ مضمون پایه مورد توجه قرار داده است.

پس از سرمایه‌گذاری خارجی، انتقال فناوری پنجمین مضمون فراگیر است که با ۲۲ عنوان کد باز، جریان صادرات و واردات فناوری (به‌عنوان یکی از منابع تولید) و محصولات فناورانه را مورد تأکید قرار داده است.

منطقه‌گرایی در اسناد بالادستی مورد بررسی در پژوهش حاضر، به‌صراحت بیانگر تقدم تعاملات در جغرافیای همسایگی و جغرافیای فرهنگی (کشورهای اسلامی) نسبت به تعاملات خارج از این دو جغرافیا است که ذیل این مفهوم ۲۱ عنوان کد باز جای گرفته است.

برند ملی از سوی برخی کارشناسان حوزه دیپلماسی اقتصادی در نزدیکی مفهومی با

ارتقای پرستیژ بین‌المللی، یکی دیگر از اهداف دیپلماسی اقتصادی شناخته می‌شود. در مطالعه اسناد بالادستی منتخب در این پژوهش نیز، ارتقای برند ملی با محوریت رونق‌بخشی به صنعت گردشگری، بهبود تصویر کشور و اثرگذاری نرم‌افزاری بیان شد که در مجموع ۱۷ عنوان کد باز را در دایره موضوعی خود جای داده است.

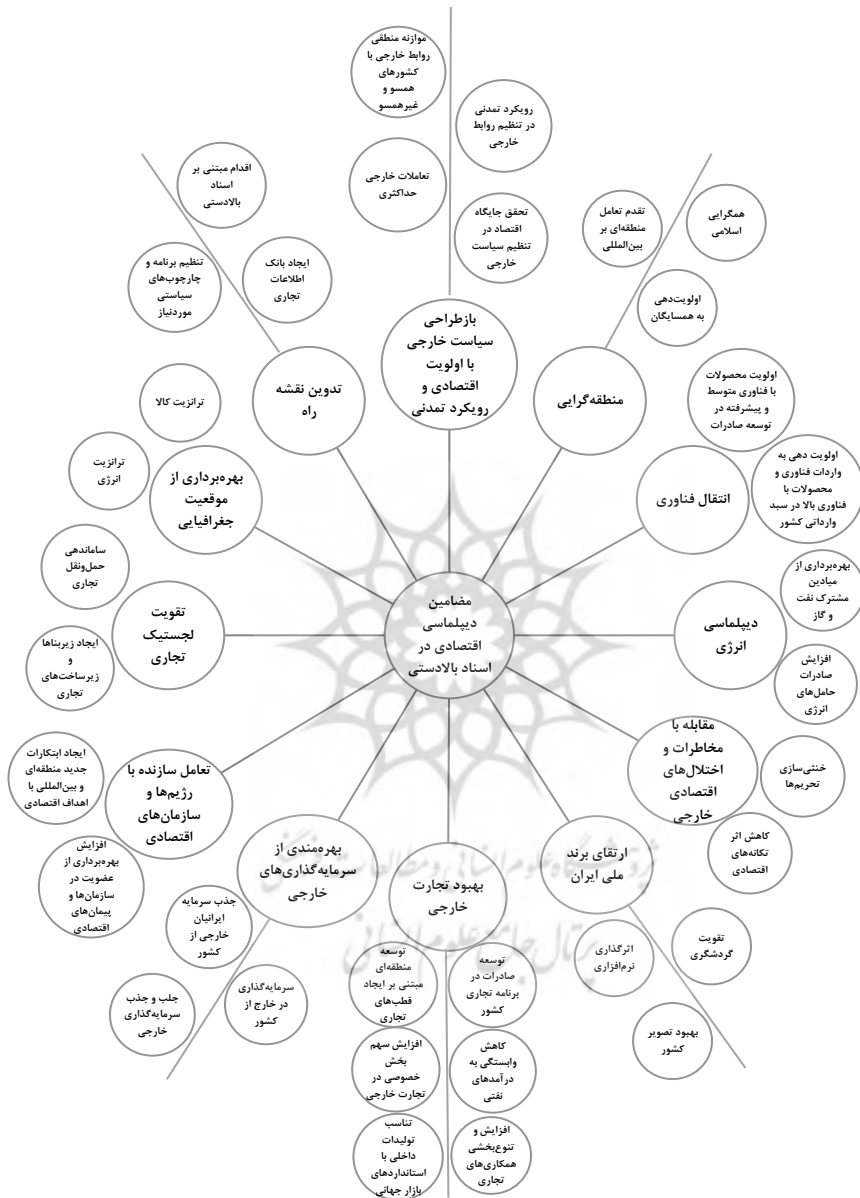
دیپلماسی انرژی ناظر به اولین مزیت شناخته‌شده از اقتصاد ایران در بازارهای جهانی، مضمون فراگیر دیگری است که با ۱۰ عنوان کد باز اختصاص یافته و در دو محور افزایش صادرات حامل‌های انرژی و بهره‌برداری از میادین مشترک نفت و گاز مورد، دقت سیاست‌گذار در این اسناد بوده است.

تعامل با رژیم‌ها و سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و جهانی در دو محور سازکارهای موجود و اقدام به ایجاد ابتکارات نوین دوجانبه، چندجانبه و بین‌المللی در حوزه‌های تجاری، پولی و مالی نهمین مضمون فراگیر مورد توجه در اسناد این مطالعه است که همراه با مضمون فراگیر تقویت لجستیک تجاری با محوریت ایجاد زیربناهای تجاری و سامان‌دهی حمل‌ونقل جاده‌ای، ریلی، دریایی و فرودگاهی، ۹ کد باز را به خود اختصاص داده است.

مضمون فراگیر بهره‌برداری از موقعیت جغرافیایی، متکی بر قابلیت‌های ترانزیتی در دو حوزه انرژی و کالا، ۸ عنوان کد باز را شامل شده است که جایگاه ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک مختصات ایران در جغرافیای جهانی پشتوانه این نگاه سیاست‌گذار به‌نظر می‌آید.

مواجهه با تحریم‌های اقتصادی یک‌جانبه و چندجانبه خارجی، مخاطرات و اختلالات اقتصادی و سیاسی را برای جمهوری اسلامی ایران به‌وجود آورده که به‌جهت شدت یافتن آن‌ها در سال‌های اخیر، اسناد بالادستی متأخر (سند اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های کلی برنامه ششم) را متوجه خود کرده است. مضمون فراگیر مقابله با مخاطرات و اختلالات اقتصادی خارجی با ۷ عنوان کد باز، مسئله خنثی‌سازی تحریم‌ها و افزایش مقاومت در برابر تکانه‌های طبیعی و خارج از اختیار را محل توجه و دقت قرار داده است.

بنابر تحلیل انجام‌شده می‌توان ادعا کرد که نگاه جامع و منظومه‌ای به شبکه مضامین و محتوای سیاستی موجود در اسناد بالادستی مورد بررسی، شمای دیپلماسی اقتصادی در نظر سیاست‌گذار جمهوری اسلامی ایران را نشان می‌دهد که مدل آن در شکل ۱ آمده است.

شکل ۱. مدل شبکه مضامین دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در اسناد بالادستی

۶. نتیجه‌گیری

بی‌تردید وجود الگوی مشخص در طراحی، سیاست‌گذاری، اجرا و مدیریت مقوله‌ای چندبُعدی مانند دیپلماسی اقتصادی با وجوه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، حقوقی و مدیریتی از جمله لوازم ضروری به‌شمار می‌رود که در تجربه موفق کشورهای پیشرفته نیز قابل تحلیل و پیگیری است. این الگو باید توان توضیح کامل اولویت‌ها، اصول و عناصر اساسی مورد انتظار، چشم‌انداز و مأموریت‌ها، اهداف، ابزارها و امکانات، چالش‌ها و ضعف‌های موجود را داشته باشد.

سهم عمده‌ای از این موضوعات در متن اسناد بالادستی جست‌وجو می‌گردد که در ابتدای چنین بررسی، شناسایی اسناد و پس از آن بندهای مرتبط با مسئله پژوهش اهمیت می‌یابد. از این رو مطالعه حاضر با این هدف که به استخراج الگویی عملیاتی از حوزه موضوعی دیپلماسی اقتصادی و با در نظر داشتن ملاحظات مرتبط با جمهوری اسلامی ایران که در اسناد بالادستی این نظام سیاسی به‌طور صریح یا ضمنی اشاره شده است بپردازد، به بررسی محتوای مرتبط در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه چهارم، پنجم و ششم توسعه و سند اقتصاد مقاومتی توجه کرد.

دقت در اسناد بالادستی یادشده و انتخاب مواد و بندهای مرتبط با حوزه مفهومی دیپلماسی اقتصادی، مدل طراحی شده از سوی مقام سیاست‌گذار جهت پیاده‌سازی دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های گذشته را به‌دست آورد. با در نظر گرفتن قرابت‌های نظری و کاربردی میان مفاهیم استخراج‌شده با انجام روش تحلیل مضمون، این مفاهیم در سه سطح مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر تقسیم شد و نظم یافت. مضامین فراگیر حاصل از روش پژوهش شامل بازطراحی سیاست خارجی با اولویت اقتصادی و رویکرد تمدنی، منطقه‌گرایی، انتقال فناوری، بهبود تجارت خارجی، بهره‌مندی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی، تعامل سازنده با رژیم‌ها و سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی، ارتقای برند ملی ایران، تقویت لجستیک تجاری، بهره‌برداری از موقعیت جغرافیایی، تدوین نقشه راه، مقابله با مخاطرات و اختلال‌های اقتصادی خارجی و تقویت دیپلماسی انرژی شده است. البته چنین الگویی حاوی نواقص و کمبودهایی است که در به‌روزرسانی متون بالادستی به‌ویژه سیاست‌های کلی پیش‌رو باید تصحیح و تکمیل گردد. اما آنچه در دایره موضوعی این پژوهش است، ابتدا بر همین عناصر و اصول و استخراج توصیه‌های سیاستی پیشنهادی برآمده از هریک از این عناصر یا ترکیبی از چند عنصر است.

۷. پیشنهادهای سیاستی

مبتنی بر شبکه مضامین استخراج‌شده از بررسی اسناد بالادستی منتخب در لایه سیاست‌گذاری و با رویکرد حفظ نقاط مثبت اشاره‌شده در این بررسی و رفع کمبودها و تراجم‌های راهبردی

و سیاستی در ضمن لحاظ کردن اقتضائات آینده نظم اقتصاد جهانی، پیشنهاد می‌شود سیاست‌های دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در دوره پیش‌رو از الگویی شامل مؤلفه‌های زیر پیروی کند:

۱. تنظیم دکترین سیاست خارجی بر مبنای:

- قانون اساسی، تعامل سازنده و مؤثر با جهان در چارچوب اصول عزت، حکمت و مصلحت و چشم‌انداز تمدنی حاکم بر گام دوم انقلاب اسلامی؛

- حاکم‌سازی سیاست همسایگی و سیاست نگاه به شرق بر روابط خارجی؛

- تعیین و ارتقای اثر جایگاه اهداف کلان اقتصاد ملی در سیاست خارجی با فرض تداوم اقتصاد تحریمی.

۲. اقدام به تقویت تاب‌آوری اقتصادی و کاهش هزینه‌های تحریمی و اثرات مخرب ناشی از تکانه‌های خارج از اختیار اقتصاد جهانی مبتنی بر:

- تنوع‌بخشی حداکثری به مبادی وارداتی و مقاصد صادراتی با اولویت حوزه همسایگی و کشورهای همسور؛

- افزایش سهم درآمدهای ناشی از تجارت خارجی در بودجه سالیانه؛

- فعال‌سازی و بهره‌برداری حداکثری از موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی؛

- پیگیری و فعال‌سازی پیمان‌های دوجانبه و چندجانبه پولی و نظام بانکی و بیمه‌ای مستقل با کمک کشورهای منطقه و همسور با سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران؛

- تلاش برای افزایش هم‌گرایی با کشورهای اسلامی از طریق گسترش مناسبات مالی و تجاری؛

- فراهم آوردن بسترهای حقوقی و سیاسی لازم با شرکای تجاری جهت رونق بخشی به تجارت تهرتری.

۳. طراحی و پیاده‌سازی مدل مطلوب از دیپلماسی تجاری جهت نیل به جایگاه اول اقتصادی منطقه به واسطه:

- ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف؛

- تسهیل حمایت‌های هدفمند حقوقی، مالی و رسانه‌ای از افزایش سهم بخش خصوصی در سبب تجاری کشور؛

- ایجاد قطب‌های تولیدی در نقشه تجاری کشور مبتنی بر مزیت‌های نسبی منطقه‌ای و بومی جهت اتصال به بازارهای مصرفی متناسب با آن؛
- ورود به سرمایه‌گذاری در خارج از کشور با اولویت خدمات فنی و مهندسی و زیرساخت‌های عمرانی؛
- تسهیل ورود بنگاه‌های صنعتی و بازرگانی خارجی با عایدی فناورانه بلندمدت در مناطق آزاد کشور با رویکرد صادرات‌محور؛
- شناسایی و تسهیل بازگشت سرمایه مالی، علمی و فناورانه ایرانیان خارج از کشور به‌وسیله مقررات‌زدایی از موانع موجود، طراحی و پیاده‌سازی مشوق‌های لازم کنسولی، حقوقی و اقتصادی؛
- طراحی سند ملی دیپلماسی اقتصادی جهت تشریح ساختار نهادی، رویه‌های حقوقی، تأمین منابع انسانی و رفع تزاخم میان بازیگران ملی مبتنی بر اسناد بالادستی و بانک اطلاعات و آمار به‌روز.
- ۴. تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی منطقه با توسعه لجستیک و حمل‌ونقل تجاری متناسب با جغرافیای اقتصادی ایران از طریق:
 - گسترش حمل‌ونقل ریلی باری؛
 - بهره‌مندی از منافع سوآپ انرژی؛
 - توسعه بازارهای دریایی؛
 - جلب مشارکت کشورهای منطقه در طراحی، سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های مشترک زیربنایی.
- ۵. ارتقای کمی و کیفی پروژه‌های عمرانی متصل به مسیرهای تجاری زمینی.
- ۶. تدوین نقشه همکاری با سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی اقتصادی و مالی.
- ۷. افزایش درآمدهای بخش گردشگری خارجی با تأکید بر:
 - گردشگری سلامت؛
 - گردشگری فرهنگی؛
 - گردشگری تفریحی.
- ۸. بهبود تصویر بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران با اولویت اثرگذاری نرم‌افزاری در کشورهای منطقه نورو، کشورهای اسلامی و کشورهای همسو.

۹. اقدام به کشت و دام‌پروری فراسرزمینی در محصولات زراعی و دامی استراتژیک.

۱۰. تسهیل حقوقی و اقتصادی جریان مبادله نیروی کار در سطح منطقه‌ای و جهانی.

۱۱. مدیریت جریان انتقال فناوری با تأکید بر واردات فناوری پیشرفته و محصولات با فناوری بالا و همچنین صادرات محصولات فناورانه و حمایت از کسب‌وکارهای تجاری با سطح فناوری متوسط و پیشرفته.

۱۲. اقدام به طراحی و پیاده‌سازی دیپلماسی انرژی با تأکید بر:

- حفظ و ارتقای اثرگذاری در بازار انرژی منطقه و جهان؛

- افزایش صادرات انرژی (به‌ویژه نفت، گاز و برق)؛

- بالا بردن صادرات محصولات پتروشیمی و فراورده‌های نفتی؛

- جهت‌دهی به درآمدهای حاصل از صادرات انرژی، محصولات پتروشیمی و فراورده‌های نفتی در حوزه سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی و توسعه‌ای و کاهش سهم آن از هزینه‌های جاری در بودجه عمومی؛

- سرمایه‌گذاری در میداین (نفت و گاز) مشترک با کشورهای همسایه؛

- انتخاب مشتریان راهبردی.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده‌سازی این مقاله مشارکت کرده‌اند.

تعارض منافع

بنابه اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی‌رایت (CC) رعایت شده است.

References

- Abedi Jafari, H., Taslimi, M., Feghhi, A., & Sheikhhadeh, M. (2012). Content analysis and network of content a simple and practical method for understanding the current models using qualitative data. *Strategic Management Thought*, 5(2), 151-198. (Persain)
- Adibi, A., & Habibzadeh, T. (2020). Resistance economy, economic diplomacy, and preference agreements. *Political Science Quarterly*, 15(47), 169-200. (Persain)
- Afzali, R., & Kiani, V. (2014). Analyzing the quality of Iran's foreign relations in the 4th development plan. *Journal of The Macro and Strategic Policies*, 1(1), 105-136. (Persain)
- Arghavani Pirsalami, F., & Gholami, M. (2019). Economic diplomacy of Iran in development plans: a pathological study of the 4th to the 6th plans. *Journal of Law Studies*, 10(2), 1-27. (Persain)
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: An analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405.
- Bagheri, A., Farzin, M., & Amini, J. (2021). Requirements and supervising and monitoring consideration in designing the general policies of the government. *Journal of The Macro and Strategic Policies*, 9(34), 250-271. (Persain)
- Baranay, P. (2009). *Modern Economic Diplomacy*. Received from: http://www.lv/mi/Baranay_Pavol_eng1.pdf.
- Bayne, N., & Woodlock, S. (2011). *The new economic diplomacy: Decision making and negotiation in international economical relations*. 3rd ed. LSE Publication.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Sage.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Jahangiri, S., & Saeed, A. (2020). Analyzing China's approach to achieve the economic powerful status in the world. *Journal of Foreign Policy*, 32(1), 45-82. (Persain)
- Jönsson, Ch., & Hall, M. (2005). *Essence of diplomacy (studies in diplomacy and international relations)*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kamali, Y., Sheikhhadeh Jooshani, S., Hossein Asgarir, F. (2021). Identifying and prioritizing the indexes of designing public policies. *Journal of The Macro and Strategic Policies*, 9(34), 210-248. (Persain)
- Kazemi, A. (1990). *New diplomacy in the changing era of international relations*. Tehran:

Office of Political and International Studies. (Persain)

Khamenei, A. (2013). *Meeting with students*. Retrieved from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20686>. (Persain)

Khamenei, A. (2015). *Meeting with laborers of MAPNA industrial group*. Retrieved from: <http://farsi.khamenei.ir/print-content?id=26279>. (Persain)

Macro-policies of resistance economy. (2014). Retrieved from: <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=25370>. (Persain)

Moons, S., & Bergeijk, P. Van (2013). A meta-analysis of economic diplomacy and its effect on international economic flows. *ISS Working Papers - General Series 50074*, International Institute of Social Studies of Erasmus University Rotterdam (ISS). The Hague. Received from: <https://ideas.repec.org/p/ems/euriss/50074.html>.

Naray, O. (2008). *Commercial diplomacy: A conceptual overview*. World Conference of TPOs The Hague The Netherlands.

Nasrollah Zadeh, M., Khoramshad, M., & Habib Allah Zadeh, M. (2020). The approach of constitution and higher documents with regards of IRI's diplomacy. *Journal of National Security*, 10(37), 315-352. (Persain)

Neuendorf, K. A. (2002). *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Rana, K. (2017). *Mutual diplomacy* (translated into Farsi by Mehdi Sahabi). Tehran: Ministry of Foreign Policy. (Persain)

Rana, K. S. (2007). *Economic Diplomacy: The Experience of Developing Countries, In The New Economic Diplomacy, Decision-Marking and Negotiation in international relations*. N. Bayne & S. Woolcock (eds.). the London School of Economics and Politics Science, UK.

Rezaee, A. (2017). *Macro-policies: the supreme leader's declaration until 2017*. Office of Expediency Discernment Council. (Persain)

Samee Nasab, M. (2015). Economic diplomacy, a resisting strategy for combating economic sanctions in resistance economy. *Journal of Security Horizons*, 7(25), 115-147. (Persain)

Sheikh Atar, A. (2007). The contribution of diplomacy and economy, status of economic diplomacy in regional cooperation of IRI. *Diplomatic Citizen*, 3. (Persain)

Soleimani, Y., Seyed Hossein Zadeh Yazdi, S. (2017). Approaches and factors of macro-policies of resistance economy the case of the 12th clause on economic diplomacy. *Journal of The Macro and Strategic Policies*, 4(special issue), 91-114. (Persain)